

**Βιοηθική Εκπαίδευση
και Οδηγός
Συμπεριφοράς για το
Βιώσιμο περιβάλλον**

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΥΛΙΚΟ**

Erasmus+

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Συγγραφείς: Vojko Strahovnik, Mateja Centa

Φωτογραφία εξωφύλλου: Pixabay

Ευχαριστίες:

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους τους μαθητές, δασκάλους, εκπαιδευτικούς, ερευνητές, και όλους όσους συμμετείχαν στο έργο και με τις ιδέες τους, τα σχόλιά τους και την ενθάρρυνση τους συνέβαλλαν στην δημιουργία αυτού του εγγράφου.

Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας:

Το υλικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί σύμφωνα με την άδεια:

Creative Commons License Non-Commercial Share Alike

Αποποίηση ευθυνών

Αυτό το έργο χρηματοδοτήθηκε με υποστήριξη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το πρόγραμμα Erasmus + και την εθνική υπηρεσία της Κροατίας για το πρόγραμμα Erasmus + Agencija za mobilnost i programe Europske unije. Αυτή η έκδοση αντικατοπτρίζει τις απόψεις μόνο των συγγραφέων και η Επιτροπή δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτήν.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

AGENCY FOR
MOBILITY AND
EU PROGRAMMES

Bioethical Education
and Attitude Guidance
for Living Environment

1. ΠΩΣ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΕΤΕ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Στα χέρια σας κρατάτε το αποτέλεσμα της δεύτερης πνευματικής παραγωγής του έργου BEAGLE - Βιοηθική Εκπαίδευση και Καθοδήγηση Στάσεων για το Φυσικό Περιβάλλον. Το έργο συγκεντρώνει συνεργάτες από την Κροατία, τη Σλοβενία, την Ιταλία και την Ελλάδα, κάτω από την ομπρέλα της πλατφόρμας Erasmus +, με κοινό στόχο την προώθηση της βιοηθικής εκπαίδευσης, την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και τη γενική αλλαγή στάσης απέναντι στην καλύτερη κατανόηση του περιβάλλοντος μας.

Σε αυτό το έγγραφο, θα βρείτε την κατανομή του εκπαιδευτικού υλικού σύμφωνα με τις ηλικιακές ομάδες παιδιών και νέων, και σύμφωνα με τις εκπαιδευτικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται στο υλικό. Όλα τα υλικά περιγράφονται λεπτομερώς "βήμα προς βήμα" και έχουν δημιουργηθεί με τρόπο που προωθεί τη διαδραστική συζήτηση και την κριτική σκέψη μεταξύ των νέων σχετικά με βιοηθικά θέματα.

Το υλικό έχει μια ενδεικτική ηλικιακή ομάδα παιδιών, διάρκεια και αριθμό συμμετεχόντων και έχει σχεδιαστεί ως ανεξάρτητο εκπαιδευτικό βοήθημα με συγκεκριμένες μεθοδολογικές οδηγίες. **Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να ακολουθείτε αυστηρά αυτό που είναι γραμμένο, αλλά μπορείτε να προσαρμόσετε το υλικό, τις δραστηριότητες και τις προσφερόμενες ερωτήσεις στις ανάγκες και τις δυνατότητες της ομάδας.**

Το υλικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε διαφορετικές εκπαιδευτικές περιστάσεις και περιβάλλοντα, καθώς και σε διαφορετικά εθνικά προγράμματα σπουδών, επειδή ασχολούνται με θέματα που δεν είναι περιορισμένα, αλλά είναι καθολικά.

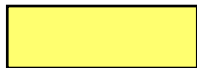

Ελπίζουμε ότι αυτό το εκπαιδευτικό υλικό θα σας ενθαρρύνει να είστε δημιουργικοί και ότι θα σας παρέχει μια διάσταση στην εργασία και τη διδασκαλία με τα βιοηθικά θέματα με έναν απλό, δημιουργικό και διασκεδαστικό τρόπο.

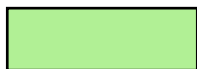
2. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

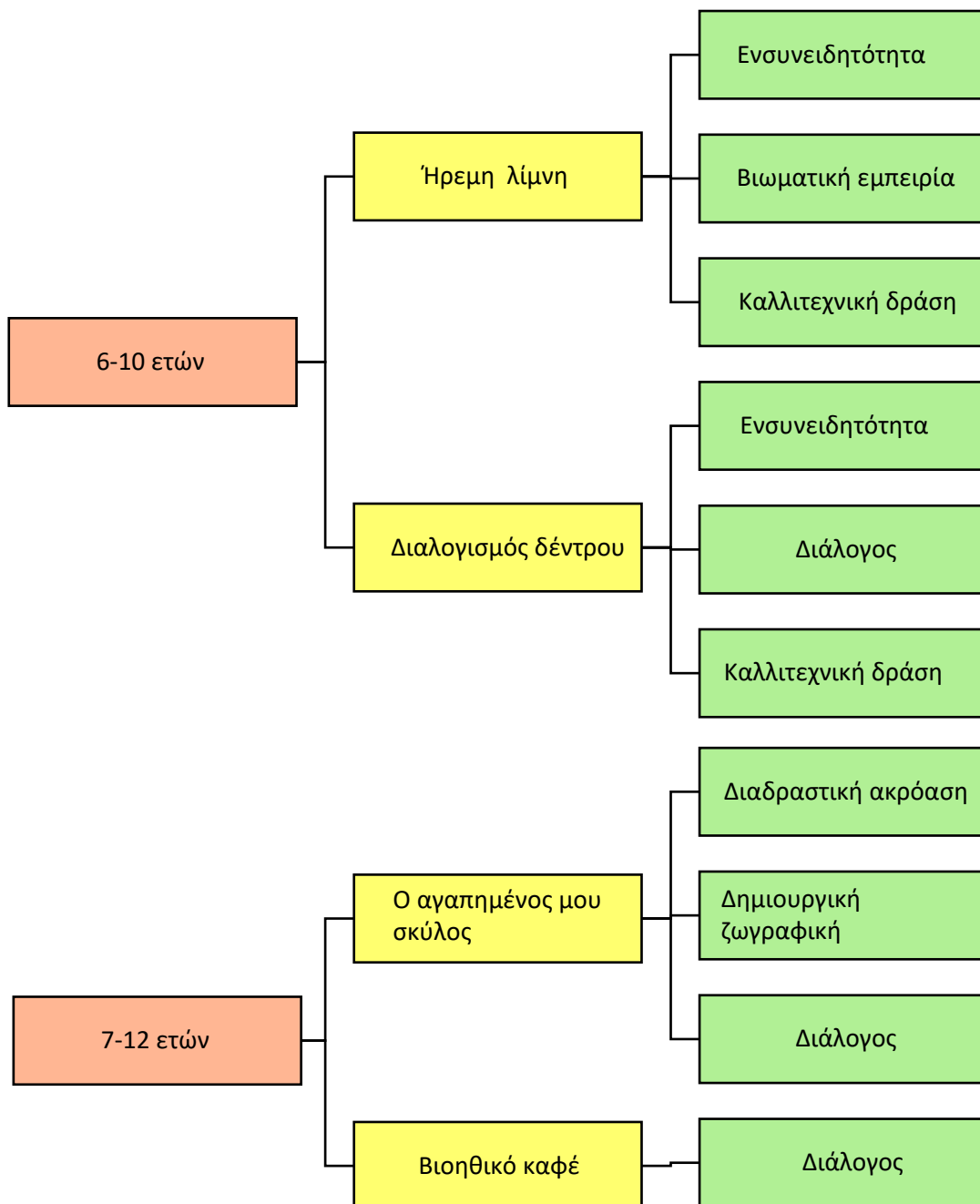
Ηλικιακή ομάδα

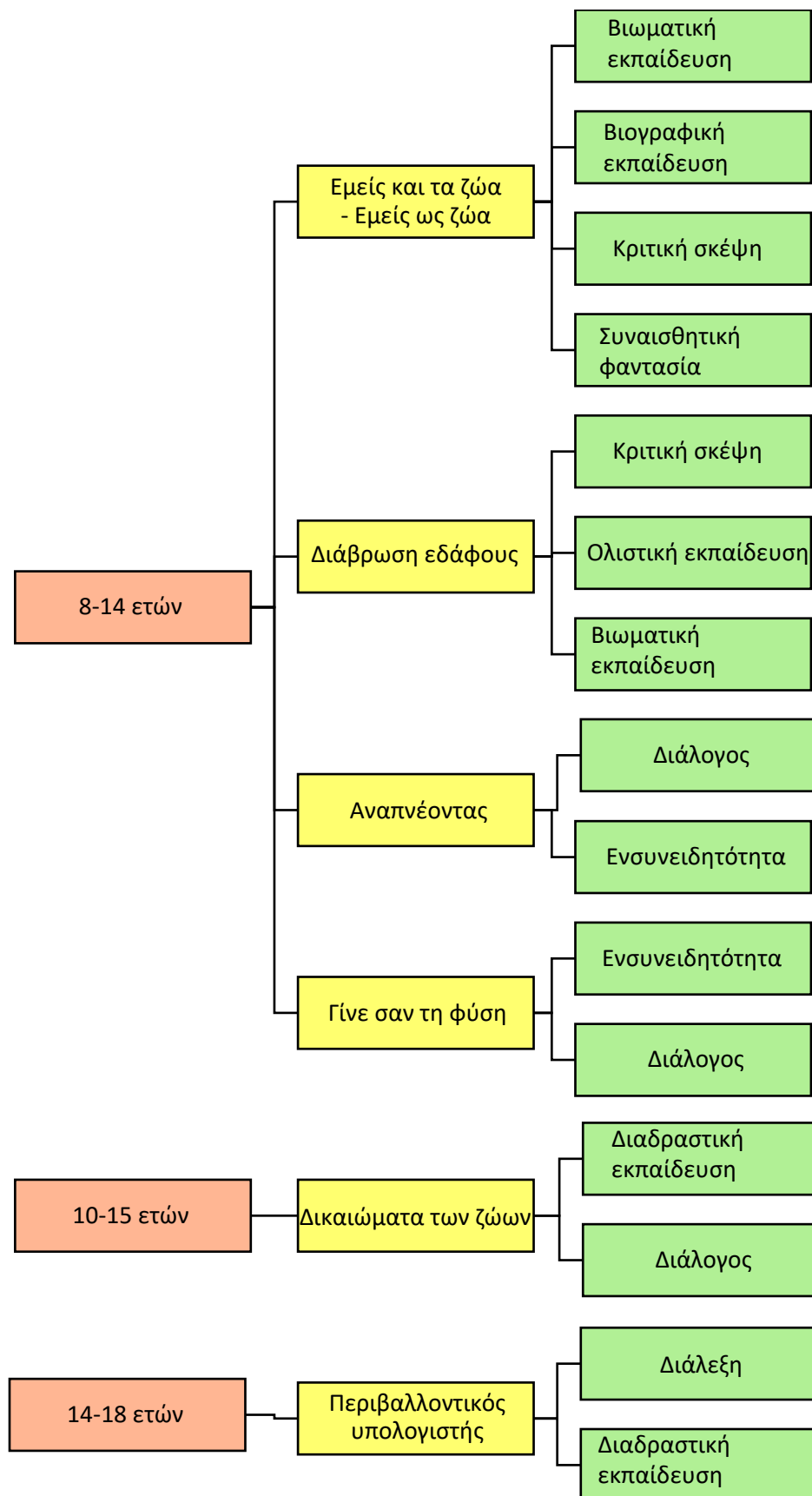

Όνομα εκπαιδευτικού υλικού

Μέθοδος

Εμείς και τα ζώα - εμείς ως ζώα

Εύρος ηλικίας: 8-14 ετών

Χρόνος: έως 45 λεπτά για κάθε προτεινόμενη δραστηριότητα

Ομάδα: το μέγεθος της ομάδας ποικίλλει

Υλικά και εργαλεία: φύλλα χαρτιού (διάφορα μεγέθη και χρώματα), μολύβια, κραγιόνια και μαρκαδόροι σε διάφορα χρώματα, αυτοκόλλητα ή σημειώσεις post-it, μεγάλο λευκό πίνακα ή αφίσα παρουσίασης (ή άδειο τοίχο)

Εκπαιδευτικές μέθοδοι: βιωματική μάθηση, βιογραφική μάθηση και χρήση ιστοριών, κριτικής σκέψης, εμφατικής φαντασίας, φιλοσοφίας με παιδιά.

Βασικά σημεία μάθησης / αποτελέσματα :

Οι κύριοι στόχοι του συνόλου των μαθησιακών δραστηριοτήτων που προτείνονται παρακάτω είναι οι εξής:

- να μάθουν και να κατανοούν τις κύριες ηθικές προσεγγίσεις ή προοπτικές στην ηθική των ζώων,
- να αναγνωρίζουν και να εκτιμήσουν τη σημασία των ομοιοτήτων μας και της διασύνδεσης με τα ζώα,
- να είναι σε θέση να αναλύουν και να αξιολογούν τα κύρια επιχειρήματα και τις σκέψεις που βρίσκονται στον πυρήνα της ηθικής των ζώων,
- να κατανοήσουν την ενότητα του οικοσυστήματος και την ηθική του σημασία,
- να χρησιμοποιήσουν τεχνικές βιωματικής και ολιστικής μάθησης για να δημιουργήσουν μια ηθική σύνδεση με τα ζώα,
- να είναι σε θέση να αναλογιστούν τη δική μας ανθρώπινη προοπτική υπό το φως των θεμάτων που συζητούνται στην ηθική των ζώων

Εισαγωγή / πλαίσιο (σχετικά με την ηθική των ζώων):

Ηθική των ζώων

Σε αυτήν την μακρύτερη εισαγωγή, περιγράφονται ορισμένες πτυχές της ηθικής των ζώων και αυτό αντιπροσωπεύει ένα πλαίσιο για τις μαθησιακές δραστηριότητες που προτείνονται ακολούθως. Είναι επομένως σημαντικό για την κατανόηση και την εγκαθίδρυση αυτών των δραστηριοτήτων.

Πρελούδιο/ εισαγωγή

Εάν είναι εφικτό και αν σας το επιτρέπει ο χρόνος, μπορείτε να διαβάσετε ένα σύντομο μυθιστόρημα (56 σελίδες) από τον νικητή του βραβείου Νόμπελ, J.M. Coetzee προτού ασχοληθείτε με τους μαθητές σχετικά με το ζήτημα της ηθικής

των ζώων ως μέρος της βιοηθικής. Η ιστορία «Οι ζωές των ζώων» εμφανίστηκε για πρώτη φορά ως διαλέξεις του Tanner για τις ανθρώπινες αξίες (1997) και διατίθεται ελεύθερα εδώ¹, αλλά μπορείτε επίσης να τη βρείτε σε μορφή βιβλίου (πιθανώς ακόμη και σε μετάφραση σε άλλη γλώσσα που ίσως προτιμάτε). Η ιστορία είναι μια εξαιρετική πηγή διερεύνησης και προβληματισμού σχετικά με τις ανησυχίες που εγείρει η ηθική των ζώων, ιδίως επειδή περιλαμβάνει μια πολύ προσωπική και βιωματική προοπτική σε αυτά τα ζητήματα, που συχνά λείπουν από πιο απομακρυσμένες και ορθολογικές προσεγγίσεις για την ηθική των ζώων. Θα σας δώσει ένα πλαίσιο για συζητήσεις με μαθητές και θα αποτελέσει πηγή βιωματικής και ολιστικής προσέγγισης στη διδασκαλία / μάθηση σχετικά με το θέμα.

Ηθική των ζώων

Η δεοντολογία των ζώων είναι ένας τομέας πρακτικής ηθικής ή βιοηθικής που ασχολείται κυρίως με την ηθική κατάσταση των μη ανθρώπινων ζώων² και την ηθική των πρακτικών μας που τις περιλαμβάνουν. Περιλαμβάνει πολλά θέματα καθώς και διάφορες προσεγγίσεις. Σε αυτό που ακολουθεί, οι κυρίαρχοι παρουσιάζονται εν συντομία με την κεντρική έννοια να είναι ο τίτλος κάθε διάκρισης.³ Κάθε ένα από αυτά αντιπροσωπεύει κατά κάποιο τρόπο μια απάντηση στο λεγόμενο ζήτημα των ζώων, δηλαδή το ερώτημα που βρίσκεται στο επίκεντρο της ηθικής των ζώων και αφορά το ερώτημα σχετικά με την ηθική κατάσταση των μη ανθρώπινων ζώων και τη σχέση μας με αυτά.

Ταλαιπωρία ή η ικανότητα να υποφέρετε

Πιθανώς ο πιο άμεσος τρόπος προσέγγισης του ζωικού ζητήματος είναι να αναγνωρίσουμε την άσκοπη ταλαιπωρία που υφίστανται τα μη ανθρώπινα ζώα λόγω πολλών από τις πρακτικές μας και αναγνωρίζοντας έτσι την ικανότητά τους να αισθάνονται τον πόνο ως μια σημαντική ομοιότητα με τα ανθρώπινα ζώα. Αυτή η ιδέα έχει εκφραστεί πιο ξεκάθαρα από τον φιλόσοφο Jeremy Bentham, όταν είπε ότι σχετικά με τα μη ανθρώπινα ζώα «το [σχετικό] ερώτημα δεν είναι, Μπορούν να λογοδοτήσουν;, ούτε μπορούν να μιλήσουν; , αλλά, Μπορούν να υποφέρουν;». σε μια από τις πιο κεντρικές πτυχές της ηθικής. Ένας συγγραφέας, κοινωνικός μεταρρυθμιστής και ένας από τους πρώτους που υποστήριζε κάποια μορφή δικαιωμάτων των ζώων, ο Henry S. Salt πρόσθεσε σε αυτό μια πολύ απλή γραμμή σκέψης, ότι «[είναι] ο πόνος ... είτε επιβάλλεται στον άνθρωπο είτε πάνω θηρίο; και το πλάσμα που το υποφέρει, είτε ο άνθρωπος είτε το κτήνος, είναι λογικό για τη δυστυχία του όσο διαρκεί, υποφέρει από κακό ».5 Παρόμοιες ηθικές σκέψεις μπορούν να αναχθούν στην ιστορία της φιλοσοφίας, π.χ. στον Πυθαγόρα, τον Πλούταρχο και τον Πορφυρίτη, που τόνισαν τα χαρακτηριστικά που

¹ <https://tannerlectures.utah.edu/documents/a-to-z/c/Coetzee99.pdf>

² Ο όρος «μη ανθρώπινα ζώα» χρησιμοποιείται για να υποδείξει ή να φωτίσει το γεγονός στο οποίο συχνά δε δίνεται σημασία ότι οι άνθρωποι είναι επίσης ζώα. (Στο υπόλοιπο αυτού του εκπαιδευτικού υλικού θα εμμένουμε σε μια τέτοια χρήση τις περισσότερες φορές, εκτός εάν οι πηγές που χρησιμοποιούμε αναφέρονται στους πιο παραδοσιακούς ανθρώπους - τη διχοτομία των ζώων.)

³ Strahovnik 2013.

⁴ Bentham 1998, 26.

⁵ Salt 1892, 24.

τα μη ανθρώπινα ζώα μοιράζονται με τον άνθρωπο, συγκεκριμένα την αίσθηση (την ικανότητα να πέφτουν, να αντιλαμβάνονται ή να βιώνουν την εμπειρία), ακολουθούμενο από ένα γεγονός ότι οι άνθρωποι μπορούν για πολύ να αποφύγουν π.χ. από την κατανάλωση κρέατος και ότι είναι θέμα βασικής δικαιοσύνης που αποτρέπουμε από την πρόκληση μη ανθρώπινων ζώων άσκοπης ταλαιπωρίας.⁶ Στην ηθική, τέτοιες εκτιμήσεις τονίζονται συχνότερα από χρηστικές προσεγγίσεις, δεδομένου ότι είναι πράγματι πολύ δύσκολο να βρεθούν λογικοί λόγοι για τον αποκλεισμό του ζωικού μαρτυρίου και πόνου από την εκτίμησή μας για την ευημερία. Μια τέτοια άποψη μπορεί να ονομαστεί ηθικός ανθρωπισμός και συνίσταται σε έναν ισχυρισμό ότι όλοι και μόνο όλοι οι άνθρωποι αξίζουν ηθική εκτίμηση⁷, η οποία οδηγεί σε μια «θλιβερή» συνέπεια ότι τα μη ανθρώπινα ζώα στερούνται ηθικής θέσης και ότι η ηθική κατάσταση των ενεργειών μας παραμένει ανεπηρέαστη από οτιδήποτε κάνουμε σε αυτά. Η επικράτηση του ηθικού ανθρωπισμού στο μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας της ηθικής σκέψης και πρακτικών μας, οδηγεί σε μια κατάσταση που αντιμετωπίζουμε σήμερα, όπου πάνω από 70 δισεκατομμύρια μη ανθρώπινα ζώα σκοτώνονται ετησίως, κυρίως για φαγητό και ως μέρος διαφόρων μεθόδων δοκιμών και πειραματισμού, και πρέπει να υπομείνουν μια άθλια, οδυνηρή και απογοητευτική ύπαρξη πριν από το τέλος τους.⁸ Παρόμοιες σκέψεις μπορούν να εκφραστούν στη γλώσσα των ενδιαφερόντων. Το χαρακτηριστικό αυτών των μη ανθρώπινων ζώων που μπορούν να αισθανθούν πόνο και ευχαρίστηση (συναίσθημα) αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό έρεισμα για την απόδοση των συμφερόντων σε αυτά, ειδικά το ενδιαφέρον για την αποφυγή του πόνου και της ταλαιπωρίας. Το συναίσθημα είναι λοιπόν το πιο λογικό και ταυτόχρονα και τα μοναδικά αποδεκτά χαρακτηριστικά για να χαράξουμε τη γραμμή γύρω από ένα σύνολο όντων των οποίων τα ενδιαφέροντα μετρά ηθικά (τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό).⁹ Ένα αισθανόμενο ον είναι ένα ικανό να αισθάνεται ευχαρίστηση και πόνο και έτσι έχει τουλάχιστον ένα ελάχιστο ενδιαφέρον για την αποφυγή του πόνου. Εάν ένα ον δεν είναι αισθαντικό και δεν μπορεί να αισθανθεί ευχαρίστηση ή πόνο, δεν μπορεί να βλάψει ή να βλάψει τις πράξεις μας. Όλα αυτά καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι όσον αφορά την ταλαιπωρία των ζώων - ακόμη και αν δεν υπάρχει ακριβές πρότυπο για το πώς να συγκρίνουμε και να σταθμίζουμε τα διαφορετικά ενδιαφέροντα των ανθρώπινων και μη ανθρώπινων ζώων - πρέπει να αλλάξουμε ουσιαστικά τις πρακτικές μας (παραγωγή κρέατος, εντατική αναπαραγωγή ζώων, πειράματα σε ζώα, χρήσεις ζώων σε ζωολογικούς κήπους, κλπ.) που αφορούν τα τελευταία. Ένας τρόπος για να ξεπεραστεί μια τέτοια κατάσταση είναι πρώτα να ανοίξουμε τις καρδιές μας σε αυτήν την ταλαιπωρία (ενσυναίσθηση) και να αντιληφθούμε ή να βιώσουμε τα μη ανθρώπινα ζώα με έναν τρόπο που να αναγνωρίζει την ηθική συνάφεια της αίσθησης τους.

Δικαιώματα

Μια άλλη προσέγγιση στο ζήτημα των ζώων περιλαμβάνει την προσφυγή στα δικαιώματα των μη ανθρώπινων ζώων.¹⁰ Πρέπει πρώτα απ' όλα να τονίσουμε ότι τα εν λόγω δικαιώματα είναι δικαιώματα από ηθικής έννοιας και όχι (απαραίτητα) επίσης δικαιώματα με τη νομική έννοια. Ο φιλόσοφος Τομ

⁶ Engel and Jenni 2010, 9–12.

⁷ Engel and Jenni 2010, 14.

⁸ Singer 2009; 2006; Mason and Singer 2006.

⁹ Singer 2011, 50.

¹⁰ Regan 2004.

Ο Regan υποστηρίζει ότι (τουλάχιστον μερικά) μη ανθρώπινα ζώα έχουν αρνητικά δικαιώματα μη παρέμβασης, όπως το δικαίωμα να μην σκοτωθούν, να μην τραυματιστούν ή να μην βασανιστούν. Οι περισσότερες από τις υπάρχουσες πρακτικές μας που αφορούν μη ανθρώπινα ζώα περιλαμβάνουν τουλάχιστον κάποιο είδος σοβαρής παραβίασης τέτοιων δικαιωμάτων και θεωρούνται από αυτήν την άποψη ηθικά λανθασμένες ή απαράδεκτες.

Μια τέτοια προσέγγιση βασίζεται στον χαρακτηρισμό της εγγενούς (έμφυτης) αξίας σε όλα τα αισθανόμενα όντα, δηλαδή στα ζωντανά όντα που βιώνουν θέματα της ζωής (π.χ. με αντιλήψεις, πεποιθήσεις, επιθυμίες, κίνητρα, αναμνήσεις κ.λπ.) και των οποίων η ζωή μπορεί να είναι καλή ή κακή με την πάροδο του χρόνου. Ως εκ τούτου έχουν «μια ατομική βιωματική ευημερία, λογικά ανεξάρτητη από τη χρησιμότητά τους σε σχέση με τα συμφέροντα ή την ευημερία των άλλων».¹¹ Στη συνέχεια, αυτό είναι ένα θεμέλιο για τα δικαιώματά τους και μας υποχρεώνει ηθικά να απέχουμε από ενέργειες που θα εμπόδιζαν σημαντικά τη ζωή αυτών των όντων. Αν και υπάρχουν πολλές σημαντικές διαφορές μεταξύ των παρουσιαζόμενων προσεγγίσεων βάσει συμφερόντων και βάσει δικαιωμάτων, οι πρακτικές συνέπειες και των δύο είναι ή πρέπει να είναι πολύ παρόμοιες. Και οι δύο χρησιμοποιούν το ίδιο (ή τουλάχιστον πολύ παρόμοιο) κριτήριο για την ένταξη στην ηθική κοινότητα με την ευρύτερη έννοια και σχετικά με τις κανονιστικές συνέπειες και οι δύο προσεγγίσεις βλέπουν την πλειονότητα των υπαρχουσών πρακτικών που αφορούν μη ανθρώπινα ζώα ως απαράδεκτες και αδικαιολόγητες, αφού απευθύνουμε έκκληση μόνο για αυθαίρετες και αβάσιμες διαφορές σχετικά με την κατάσταση των αισθανόμενων όντων που δικαιολογούν άνιση μεταχείριση. Η προσέγγιση που βασίζεται στα δικαιώματα θα μπορούσε να γίνει κατανοητή ως επικεντρωμένη κυρίως στη διασφάλιση της ευημερίας των μη ανθρώπινων ζώων (εμπειρίες απόλαυσης και πόνου) και θεωρεί την απόδοση προστατευτικών δικαιωμάτων σε αυτά ως τον καλύτερο τρόπο για την υλοποίηση αυτού του γενικού στόχου.

Ποιά είναι η διαφορά;

Το κρίσιμο σημείο στην απόρριψη του ηθικού ανθρωπισμού σχετίζεται με την αναζήτηση διακριτικών χαρακτηριστικών μεταξύ ανθρώπων και μη ανθρώπινων ζώων. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό θα έπρεπε τότε να ορίσει το (κατάλληλο) σύνολο όντων που έχουν ίση ελάχιστη ηθική κατάσταση.

Το πρόβλημα προκύπτει όταν απευθυνόμαστε σε κάποια ηθικά άσχετα χαρακτηριστικά ή διαφορές ως σχετικές και δικαιολογώντας έτσι την άνιση συμπεριφορά μας απέναντί τους. Αυτό πρέπει να απορριφθεί και τέτοιες προσεγγίσεις ισχυρίζονται ότι «στη στάση μας απέναντι σε μέλη άλλων ειδών έχουμε προκαταλήψεις που είναι απολύτως ανάλογες με τις προκαταλήψεις που μπορεί να έχουν οι άνθρωποι σε σχέση με μέλη άλλων φυλών, και αυτές οι προκαταλήψεις θα συνδέονται με τους τρόπους που είμαστε τυφλοί στη δική μας εκμετάλλευση και καταπίεση της άλλης ομάδας. Είμαστε τυφλοί για το γεγονός ότι αυτό που κάνουμε σε αυτούς τους στερεί τα δικαιώματά τους. Δεν θέλουμε να το δούμε αυτό γιατί επωφελούμαστε από αυτό, και έτσι χρησιμοποιούμε

¹¹ Regan 1989, 38.

ποιες είναι πραγματικά ηθικά άσχετες διαφορές μεταξύ αυτών και εμάς για να δικαιολογήσουμε τη διαφορά στη θεραπεία». ¹²

Αυτή είναι μια βάση για ένα επιχείρημα από την αναλογία που θέτει το σπισισμό (που αφορά τα ανθρώπινα όντα (ως είδος) ως τα μόνα που αξίζουν ένα ηθικό καθεστώς ή αξίζουν μια ειδική ηθική κατάσταση σε αντίθεση με άλλα είδη, αλλά χωρίς ιδιαίτερη αιτιολόγηση αυτό, εκτός από την ιδιότητα μέλους σε είδη), που αντιστοιχεί στο ρατσισμό ή το σεξισμό. Αλλά η αναλογία από μόνη της δεν αρκεί για την απόρριψη του ηθικού ανθρωπισμού, καθώς οι υποστηρικτές του μπορεί να απευθύνονται σε κάποια άλλα χαρακτηριστικά εκτός από την απλή ιδιότητα μέλους για να δικαιολογήσουν την (ηθική) ανισότητα μεταξύ ανθρώπινων και μη ανθρώπινων ζώων. Στη συζήτηση για τη δεοντολογία των ζώων μπορούμε να εντοπίσουμε αρκετούς εναλλακτικούς υποψηφίους, π.χ. γλωσσικές ικανότητες, γλώσσα και / ή ομιλία, ορθολογισμός, συλλογισμός και ανταπόκριση σε λόγους, ικανότητα συναίνεσης σε κοινωνικούς και ηθικούς κανόνες, κατοχή της αθάνατης ψυχής, ζωή με την «βιογραφική έννοια της λέξης», ηθική αυτονομία, ικανότητα αμοιβαιότητας, ενσυναίσθηση, η επιθυμία για αυτοσεβασμό. ¹³ Υποτίθεται ότι είναι χαρακτηριστικά που μας διακρίνουν από τα μη ανθρώπινα ζώα και που δικαιολογούν έτσι την ειδική ηθική μας κατάσταση.

Όλες αυτές οι προσπάθειες πέφτουν στο ακόλουθο απλό δίλημμα. Αντιμετωπίζουν ένα πολύ δύσκολο καθήκον να βρουν και να υπερασπιστούν ένα διακριτικό χαρακτηριστικό έτσι ώστε (i) μόνο τα ανθρώπινα όντα να το έχουν (στην περίπτωση αυτή πολλά ανθρώπινα όντα στην πραγματικότητα δεν θα το έχουν, όπως συμβαίνει με την ηθική αυτονομία, τον ορθολογισμό κ.λπ.) ή (ii) στην πραγματικότητα όλα τα ανθρώπινα όντα το έχουν (σε αυτήν την περίπτωση τουλάχιστον τουλάχιστον ορισμένα μη ανθρώπινα ζώα θα το έχουν, π.χ. ικανότητα για συναισθήματα). Ένα παράδειγμα του πρώτου θα ήταν π.χ. ικανότητα να συμφωνούν με τους κοινωνικούς και ηθικούς κανόνες, τους οποίους οι ψυχοπαθείς στερούνται, αλλά αντιμετωπίζονται ως έχουν το ίδιο ηθικό καθεστώς με τους άλλους. Το παράδειγμα του πρώτου θα ήταν η ικανότητα να βιώνουν την ευχαρίστηση και τον πόνο, που έχουν όλα τα ανθρώπινα όντα, αλλά ταυτόχρονα, είναι απολύτως σαφές ότι ορισμένα μη ανθρώπινα ζώα το έχουν επίσης. Αν κάποιος θα επικεντρωθεί σε κάποια άλλα χαρακτηριστικά, π.χ. Όπως η ικανότητα ομιλίας, τότε θα ήταν ένα ανοιχτό ερώτημα, γιατί η ικανότητα αυτή είναι ηθικά σημαντική. Δεδομένου ότι δεν φαίνεται να υπάρχουν πειστικοί υποψήφιοι, ένα τέτοιο επιχείρημα από την αναλογία πράγματι αντικρούει τον ηθικό ανθρωπισμό

Κατάργηση

Υπάρχει επίσης μια άλλη προσέγγιση στο ζήτημα των ζώων που διαφέρει από αυτήν που παρουσιάστηκε παραπάνω στο ότι βλέπει τις προαναφερθείσες προσεγγίσεις (εστίαση στην ευημερία των ζώων, πρόληψη της άσκοπης ταλαιπωρίας κ.λπ.) ως βαθιά λανθασμένη. Το κύριο ζήτημα είναι ότι εστιάζουν απλώς στο πώς πρέπει να αντιμετωπίζουμε τα μη ανθρώπινα ζώα και όχι σε ένα πιεστικότερο ζήτημα που δεν πρέπει να τα αντιμετωπίζουμε και να τα χρησιμοποιούμε καθόλου. Μια τέτοια άποψη ονομάζεται κατάργηση

¹² Diamond 1991, 319.

¹³ Engel and Jenni 2010, 19.

¹⁴ Engel and Jenni 2010, 20–21.

¹⁵ Francione 2009; 2010.

Σε μια κοινωνία των καταναλωτών, μια υποτιθέμενη λανθασμένη προοπτική που εστιάζει μόνο στην ευχαρίστηση και τον πόνο των μη ανθρώπινων ζώων προκαλεί τη συζήτηση για «ευτυχισμένο κρέας», «ελεύθερο κρέας» και παρόμοια. Ο τελικός σκοπός αυτών των κινημάτων είναι απλώς καλύτερη μεταχείριση των ζώων. Ο αποβολισμός παίρνει μια πιο ριζοσπαστική στάση ότι βλέπει οποιαδήποτε χρήση ζώων ως ηθικά απαράδεκτη και ισχυρίζεται ότι οποιαδήποτε «ανθρώπινη μεταχείριση» ή «ανθρώπινη κατανάλωση» είναι απλώς μια ψευδαίσθηση.

Ο αποβολισμός προσελκύει επίσης την αίσθηση και τη συνείδηση των όντων ως καθορισμό των ορίων για τη χρήση των ζώων ως μέσου ή πόρου. Υποστηρίζει την πλήρη κατάργηση οποιασδήποτε χρήσης αισθανόμενων ζώων σύμφωνα με την αρχή «μηδενική ανοχή». Σημειώνει επίσης πώς η λεγόμενη ανθρωπιστική μεταχείριση των ζώων στην παραγωγή τροφίμων συμβαδίζει σε πολλές περιπτώσεις με οικονομικά συμφέροντα της βιομηχανίας τροφίμων, καθώς τα γεγονότα αποκαλύπτουν ότι ορισμένα μέτρα που αποτελούν μέρος των πιο «φιλικών προς τα ζώα» παραγωγικών διαδικασιών στην πραγματικότητα μειώνουν το κόστος (λιγότερα νεκρά ζώα ως αποτέλεσμα ασθενειών και επιθετικότητας μεταξύ τους, μειωμένο κόστος για ιατρικές θεραπείες κ.λπ.) και προσφέρουν την ευκαιρία να πουλήσουν το κρέας σε αυξημένες τιμές (δεδομένου ότι οι καταναλωτές που γνωρίζουν το περιβάλλον είναι διατεθειμένοι να ξοδέψουν περισσότερα π. χ. δωρεάν στοίχημα).

Αλλά το σημαντικό ερώτημα δεν είναι εάν τα ζώα υποφέρουν λιγότερο εξαιτίας αυτού, αλλά είναι ηθικά αποδεκτό να υποφέρουν καθόλου. Ο αποβολισμός υποστηρίζει επίσης την κατάργηση των περισσότερων κατοικίδιων κατοικίδιων ζώων, καθώς σε πολλές περιπτώσεις τους παρέχουμε μια απλώς θλιβερή ύπαρξη δεδομένης της φύσης τους, καθιστώντας τους εξαρτημένους από εμάς και - στην περίπτωση σαρκοφάγων κατοικίδιων ζώων - υπάρχει ένα ζήτημα της χρήσης και ταλαιπωρίας άλλων ζώων που μεγάλωσαν για να γίνουν τροφές για κατοικίδια. Το κύριο εμπόδιο σε όλα αυτά φαίνεται να είναι ότι θεωρούμε τα ζώα ως ιδιοκτησία, επομένως ως πράγματα, ενώ πρέπει να κινηθούμε προς την κατεύθυνση να τα θεωρούμε ως άτομα με την έννοια ότι αξίζουν ένα σωστό είδος ηθικής θεώρησης. Επομένως, εάν πραγματικά ηθικά ασχολούμαστε με τα ζώα, δεν πρέπει ούτε να τρώμε ούτε να φοράμε, ούτε να τα χρησιμοποιούμε με τέτοιο τρόπο.

Φροντίδα και συντροφικότητα

Υπάρχουν πολλές άλλες ηθικές προσεγγίσεις στο ζήτημα των ζώων που δεν εμπίπτουν στις ευρείες χρηστικές ή βασισμένες στα δικαιώματα προσεγγίσεις. Οι περισσότερες από αυτές τις προσεγγίσεις εστιάζονται στην αλλαγή της σχέσης μας με τα μη ανθρώπινα ζώα και στην εξάλειψη ορισμένων βαθιά ριζωμένων θετικών που εμποδίζουν μια τέτοια αλλαγή. Από αυτή την άποψη, η Βρετανή φιλόσοφος Mary Midgley¹⁶ υποστηρίζει την εξάλειψη των εμποδίων που έχει θέσει ο πολιτισμός μας μεταξύ ανθρώπων και μη ανθρώπινων ζώων και αποτελούν το θεμέλιο της κυρίως απαράδεκτης στάσης μας απέναντί τους. Αυτά τα κεντρικά εμπόδια περιλαμβάνουν μια σύγχυση στην κατανόησή μας για έννοιες όπως η πίστη, το συναίσθημα, η κατανόηση, η γλώσσα και οι σχέσεις μεταξύ τους, μια παραμορφωμένη άποψη για την ηθική που περιλαμβάνει ομόκεντρους κύκλους ηθικής σημασίας των άλλων και τη σχέση μας με αυτούς, όπου είμαστε στο κέντρο, υπερβολική αφαίρεση

¹⁶ Midgley 1983.

στην ηθική σκέψη και συλλογιστική, και μια υπερβολικά απλοποιημένη άποψη ότι η συμπόνια και η ενσυναίσθηση είναι περιορισμένες στον «όγκο» και ότι πρέπει να τη διατηρήσουμε μόνο σε αυτούς που είναι κοντά και αγαπητοί μας.

Από μια τέτοια οπτική γωνία τόσο οι υποστηρικτές του κινήματος απελευθέρωσης των ζώων όσο και οι αντίπαλοί τους πέφτουν θύματα ενός κοινού λάθους υπερβολικής γενίκευσης των ζητημάτων, οδηγώντας στη μείωση όλων των ηθικών μας σχέσεων σε ένα απλό και αφηρημένο μοντέλο ή ηθική σημασία. Η απελευθέρωση των ζώων, η προοπτική της ισότητας των συμφερόντων και το κίνημα των δικαιωμάτων των ζώων μπορούν να επιτύχουν μόνο την καταπολέμηση ορισμένων από τους λόγους μας για την τρέχουσα μεταχείριση των ζώων, αλλά δεν μπορούν, στο σύνολό τους, να αποτελέσουν μια νέα βάση για τη δημιουργία ενός περιεκτικού μοντέλου ηθικής κοινότητας μια ριζική αλλαγή των πεποιθήσεων και των στάσεων μας. Ο τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι να αναπτύξουμε μια αυξημένη ανησυχία για τα μη ανθρώπινα ζώα με βάση την κοινή εξέλιξή μας και τους διαφορετικούς τρόπους διαβίωσης μεταξύ μας.¹⁷

Ομοίως, η προσέγγιση της ηθικής της φροντίδας τονίζει ότι οι έννοιες του καθήκοντός μας, των ηθικών αρχών, της αυτονομίας και της ατομικότητας πρέπει να αντικατασταθούν με ηθικά ακόμη πιο κεντρικές έννοιες της σχέσης, της συντροφικότητας, της ευαισθησίας για τον κόσμο γύρω μας και της φροντίδας. Καλεί την προσοχή στη σημασία της εστίασης και της ευαισθησίας μας για την ταλαιπωρία των ζώων, η οποία τους επιβάλλεται ως συνέπεια του κοινωνικού και οικονομικού μας συστήματος. Πρέπει να απορρίψουμε μια εικόνα ενός αυτόνομου, απομονωμένου, ανεξάρτητου ηθικού παράγοντα με δικαιώματα και ελευθερίες που σχηματίστηκε στο Διαφωτισμό και να την αντικαταστήσουμε με την έννοια ενός αμοιβαίως εξαρτημένου και διασυνδεδεμένου όντος (οικοσύστημα).¹⁸

Για την Cora Diamond, η σχέση μας με τα μη ανθρώπινα ζώα μπορεί να χαρακτηριστεί ως σχέση του συντροφικού μας πλάσματος ή ενός συντρόφου, η οποία μπορεί να αναζητηθεί ως συντροφιά.¹⁹ Μια τέτοια έννοια ενός πλάσματος δεν είναι βιολογική, αλλά ηθική και μία που συνδέεται καθοριστικά με την κατανόηση του εαυτού μας. «Η ανταπόκριση στα ζώα ως σύντροφοί μας στη θνησιμότητα, στη ζωή σε αυτήν τη γη [...], εξαρτάται από τη σύλληψη της ανθρώπινης ζωής. Είναι μια επέκταση της μη βιολογικής έννοιας του τι είναι η ανθρώπινη ζωή».²⁰ Ως εκ τούτου, μας πηγαίνει πέρα από τις ηθικές έννοιες των δικαιωμάτων, της δικαιοσύνης ή του συμφέροντος, προς τον σεβασμό, την αξιοπρέπεια, τη συντροφικότητα και την αμοιβαία εξάρτηση.

Αυτό που καθιερώνει αυτήν τη σχέση ανάμεσα σε εμάς και τα μη ανθρώπινα ζώα είναι μια αίσθηση ευαλωτότητας και θνησιμότητας, την οποία μοιραζόμαστε μαζί τους ως συνδεδεμένοι σε ένα ζωντανό σώμα.²¹ Όταν αντιλαμβανόμαστε και αντιμετωπίζουμε τα μη ανθρώπινα ζώα ως αντικείμενα, δεν βλέπουμε την αδικία ως αδικία στο επίπεδο σχέσης μας μαζί τους και εμμένουμε στα συμφέροντα και τα δικαιώματα. Μπορούμε να αλλάξουμε αυτήν την προοπτική μόνο αναγνωρίζοντας την κοινή μας ευαλωτότητα.

¹⁷ Engel and Jenni 2010, 33–34.

¹⁸ Engel and Jenni 2010, 35–36.

¹⁹ Diamond, 1991, 328–329.

²⁰ Diamond 1991, 329.

²¹ Diamond, 2008, 74.

Η ίδια η έννοια της δικαιοσύνης απαιτεί ένα επίπεδο καθιερωμένης συμπόνιας και μια σχέση αγάπης προς ένα ον που μπορεί να υποστεί αδικίες.

Συμπέρασμα

Αυτή η σύντομη σκέψη και επισκόπηση ορισμένων από τις πιο κοινές προσεγγίσεις για την ηθική των ζώων είναι ένα υποστηρικτικό πλαίσιο που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ως εκπαιδευτικοί για να αντιμετωπίσετε αυτά τα ζητήματα με τους μαθητές σας στο επίπεδο που είναι κατάλληλο για την ηλικία τους. Σκοπός σας είναι να σας δώσει μια πλατφόρμα για τη διαμόρφωση και τη συζήτηση διαφορετικών ερωτήσεων μαζί τους και επίσης να συμπεριλάβετε διάφορες βιωματικές και ολιστικές πτυχές σε αυτά τα θέματα. Στη συνέχεια υπάρχει ένα σύνολο ιδεών για πιθανές δραστηριότητες που μπορείτε επίσης να τροποποιήσετε και να αναβαθμίσετε, λαμβάνοντας υπόψη τα ενδιαφέροντα και τους στόχους σας.

Μαθησιακές δραστηριότητες / Βήμα προς βήμα και ιδέες για προσαρμογή

1. Πόνος και ευημερία

Το δίκτυο

Βήμα 1: Στο πρώτο βήμα ζητήστε από τους μαθητές να επιλέξουν ο καθένας ένα ζώο και να το γράψει σε ένα κομμάτι χαρτί. Για να λάβετε ποικίλες απαντήσεις, μπορείτε να εισαγάγετε έναν επιπλέον όρο, π.χ. το όνομα του μαθητή και το όνομα του ζώου πρέπει να μοιράζονται ένα κοινό γράμμα (π.χ. Ελένη - τίγρης).

Βήμα 2: Στο επόμενο βήμα οι μαθητές πρέπει να βρουν / να σκεφτούν δύο άλλα ζώα στα οποία εξαρτώνται τα αρχικά επιλεγμένα ζώα τους (π.χ. ως πηγή τροφής ή συμβίωση). Θα πρέπει να γράφουν κάθε ζώο σε ένα ξεχωριστό κομμάτι χαρτί.

Βήμα 3: Σε αυτό το βήμα βρείτε έναν κενό τοίχο ή μια μεγάλη πλακέτα / αφίσα παρουσίασης που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε. Επιλέξτε έναν μαθητή που θα ξεκινήσει αυτό το μέρος της δραστηριότητας (μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ένα παιχνίδι ή κάποια παρόμοια δραστηριότητα για να κάνετε την επιλογή). Ο μαθητής θα πρέπει στη συνέχεια να βάλει το κομμάτι χαρτί με το αρχικά επιλεγμένο ζώο στο κέντρο και δύο άλλα ζώα γύρω με τρόπο που θα του επέτρεπε να τα συνδέσει σχεδιάζοντας μια γραμμή ή κολλώντας ένα κομμάτι σπάγγου ανάμεσα στα κομμάτια χαρτιού. Ενώ κάνει αυτό, πρέπει να εξηγήσει πώς συνδέονται τα ζώα. Μια γραμμή αντιπροσωπεύει έτσι μια διασύνδεση και εξάρτηση. Μόλις τελειώσει ο μαθητής, ένας άλλος μαθητής πλησιάζει και επαναλαμβάνει τη διαδικασία. Εάν αυτός ο μαθητής έχει επιλέξει κάποιο από τα ίδια ζώα, δεν θα πρέπει να διπλασιάσει την παρουσία του, αλλά απλώς χρησιμοποιήστε ένα υπάρχον κομμάτι χαρτί με το ζώο που είναι ήδη παρόν, αλλά σηματοδοτεί μια νέα σύνδεση. Επαναλάβετε αυτό το βήμα έτσι ώστε όλοι οι μαθητές να πάρουν τη σειρά τους και

την ίδια στιγμή όλοι οι άλλοι μαθητές μπορούν να προτείνουν τη σχεδίαση / δημιουργία άλλων γραμμών που θεωρούν κατάλληλη, δεδομένης της εμφάνισης των νέων ζώων στο δίκτυο. Μπορείτε επίσης να τους βοηθήσετε στον εντοπισμό των διασυνδέσεων.

Βήμα 4: Μόλις ολοκληρώσετε τη δημιουργία αυτής της οπτικοποίησης του δικτύου αλληλεξάρτησης, επιλέξτε μια ομάδα μαθητών (π.χ. 5 μαθητές) που ο καθένας παίρνει ένα αυτοκόλλητο με μια ανθρώπινη φιγούρα. Υποδεικνύεται στον καθένα να επιλέξει ένα ζώο που βρίσκεται στο δίκτυο από το οποίο εξαρτώνται τα ανθρώπινα όντα και να βάλει ένα αυτοκόλλητο δίπλα του.

Βήμα 5: Στη συνέχεια, οι μαθητές καλούνται να βρουν πιθανά παραδείγματα ζώων στο δίκτυο που δεν έχουν διασυνδετικές γραμμές με τα ανθρώπινα όντα. Στη συνέχεια, μπορεί να μετρήσει, ποιος είναι ο μεγαλύτερος αριθμός βημάτων που διαχωρίζουν ένα δεδομένο ζώο από τη διασύνδεση με τα ανθρώπινα όντα.

Βήμα 6: Μπορείτε να ολοκληρώσετε με μια γενική συζήτηση σχετικά με τη σημασία της ευεξίας των ζώων και την αλληλεξάρτησή μας με αυτά που περιλαμβάνουν την ευημερία μας.

2. Δικαιώματα

Νομοσχέδιο για τα δικαιώματα των ζώων

Βήμα 1: Ζητήστε από τους μαθητές να ονομάσουν τα αγαπημένα τους ζώα. Ο καθένας πρέπει να επιλέξει μόνο ένα ζώο (θα μπορούσε να είναι άγριο, οικόσιτο ή κατοικίδιο ζώο) και θα πρέπει ένας-ένας να πει ποιο είναι το αγαπημένο τους ζώο και να εξηγήσει εν συντομία γιατί. Ανάλογα με το χρόνο που έχετε στη διάθεσή τους, θα πρέπει είτε να γράψουν το ζώο είτε να ζωγραφίσουν αυτό το ζώο σε ένα κομμάτι χαρτί (το οποίο δεν πρέπει να είναι πολύ μεγάλο).

Βήμα 2: Χωρίστε την τάξη των μαθητών σε ομάδες με 4 ή 5 μέλη, αλλά βεβαιωθείτε ότι κάθε ομάδα αποτελείται από μαθητές που έχουν επιλέξει διαφορετικά ζώα. Μπορείτε επίσης να το δομήσετε ως παιχνίδι. Μόλις οι μαθητές τακτοποιηθούν σε ομάδες, προχωρήστε στο επόμενο βήμα.

Βήμα 3: Ζητήστε από τους μαθητές / κάθε ομάδα να σκεφτούν πρώτα τρεις τρόπους με τους οποίους τα επιλεγμένα ζώα τους αλληλεπιδρούν με τον άνθρωπο (3 τρόποι για καθένα από τα ζώα που αντιπροσωπεύουν οι ομάδες). Τότε πρέπει να γράψουν εν συντομία πώς μοιάζουν αυτές οι αλληλεπιδράσεις / συναντήσεις, αλλά από την οπτική του ζώου και όχι του ανθρώπου. Στη συνέχεια θα πρέπει να μοιραστούν τις περιγραφές ή τις ιδέες τους μέσα στην ομάδα, έτσι ώστε κάθε μαθητής να τις παρουσιάσει στην υπόλοιπη ομάδα.

Βήμα 4: Μόλις ολοκληρώσουν την προηγούμενη εργασία, δώστε οδηγίες στους μαθητές να επινοήσουν έναν λογαριασμό δικαιωμάτων που θα προστατεύει τα επιλεγμένα ζώα τους. Θα πρέπει να σκεφτούν και να γράψουν τουλάχιστον πέντε δικαιώματα που θα προστατεύουν τα επιλεγμένα ζώα τους σε ένα ξεχωριστό, μεγάλο κομμάτι χαρτί, αφήνοντας αρκετό χώρο σε αυτό, που θα μπορούσαν επίσης να κολλήσουν φωτογραφίες με ονόματα των

ζώων έπειτα. Τα δικαιώματά τους θα μπορούσαν επίσης να είναι πολύ συγκεκριμένα και οι μαθητές πρέπει να ενθαρρύνονται να σκέφτονται από την οπτική γωνία των ζώων που εμπλέκονται.

Βήμα 5: Ένας εκπρόσωπος κάθε ομάδας (ή ομάδες στο σύνολό του) παρουσιάζει στη συνέχεια την αφίσσα με το δικαίωμα σε όλους. Μετά από κάθε παρουσίαση, μπορείτε να οδηγήσετε τους μαθητές σε συζήτηση. Γιατί επέλεξαν αυτά τα δικαιώματα; Πώς και γιατί είναι σημαντικά; Είναι σημαντικά για κάθε ζώο που αντιπροσωπεύει η ομάδα τους; Είναι σημαντικά για τα ζώα γενικά; Είναι επίσης συναφείς για τον άνθρωπο;

Βήμα 6: Βρείτε χώρο για τις αφίσσες με τις λίστες δεξιά στην τάξη ή στο διάδρομο του σχολείου και εμφανίστε τις εκεί, ώστε και άλλοι να μπορούν να τις παρατηρήσουν.

3. Διαφορές Αυτοί και εμείς

Βήμα 1: Χωρίστε την τάξη / ολόκληρη την ομάδα σε ομάδες με 3 ή 4 μέλη. Στη συνέχεια, ζητήστε τους να συζητήσουν μεταξύ τους και να βρουν 3 διαφορές μεταξύ ανθρώπων και ζώων (αυτές θα μπορούσαν να είναι πολύ γενικές ή συγκεκριμένες, π.χ. ορισμένα ζώα έχουν φτερά ενώ οι άνθρωποι δεν τα έχουν. Ένα μέλος σε κάθε ομάδα θα πρέπει στη συνέχεια να γράψει τις απαντήσεις του ένα μεγαλύτερο κομμάτι χαρτί. Αφού τελειώσουν με αυτήν την εργασία, μπορείτε να προχωρήσετε στο επόμενο βήμα.

Βήμα 2: Προσκαλέστε την πρώτη ομάδα να μοιραστεί τις προτάσεις τους με όλους τους άλλους. Πρέπει να προβάλουν τις διαφορές που έχουν βρει και να τις εξηγήσουν. Με αυτόν τον τρόπο, οι προτάσεις τους όπως έχουν καταγραφεί μπορούν επίσης να εμφανίζονται στον πίνακα παρουσίασης. Αφού μια ομάδα τελειώσει με αυτό, εμπλέξτε όλους τους μαθητές σε μια συζήτηση (Σωκράτης διάλογος) σχετικά με την πρότασή τους με τρόπο που παίζετε το ρόλο εκείνου που αμφισβητεί τις προτάσεις τους (π.χ. είναι μια πραγματική διαφορά ή στην πραγματικότητα κάτι που μοιραζόμαστε με ζώα; Θα εξακολουθούσε να είναι πουλί (ή ζώα) εάν θα χάσουν όλα τα φτερά τους; Κάποιος θα έπαυε να είναι άνθρωπος εάν του φύτρωνε ένα φτερό; κ.λπ.) μεταξύ ανθρώπων και ζώων. Μετά από αυτήν τη συζήτηση, προχωρήστε σε άλλες ομάδες και επαναλάβετε τη διαδικασία συζήτησης εκεί.

Βήμα 3: Στο τελευταίο βήμα ζητήστε από τους μαθητές να γράψουν μια σύντομη σκέψη για τη συζήτηση και να γράψουν (μόνο για τον εαυτό τους) 3 κοινά που μοιράζονται οι ίδιοι με τα ζώα και είναι τέτοιες που είναι πολύ σημαντικές για αυτούς.

4. Κατάργηση Τάξη ζώων

Βήμα 1: Στο πρώτο βήμα εξηγήστε στους μαθητές ότι όλοι θα ασχοληθείτε με τη δραστηριότητα του καθορισμού με ποιους τρόπους χρησιμοποιούμε τα ζώα. Στην αρχή ρωτήστε τους εάν γνωρίζουν οποιοδήποτε προϊόν που παράγεται από ζώα, ουσίες που προέρχονται από ζώα ή την εργασία τους (και είναι τέτοιο που μπορεί να βρεθεί στην τάξη στην οποία βρίσκεστε, π.χ. παπούτσια ή τσάντες). Προκαλέστε τους να σκεφτούν σκληρά για πιθανές απαντήσεις. Γράψτε τις απαντήσεις που συμφωνείτε στον πίνακα.

Βήμα 2: Παρουσιάστε στους μαθητές άλλες προτάσεις που προετοιμάζετε εκ των προτέρων (π.χ. τα κραγιόνια παρασκευάζονται συχνά από ουσίες που προέρχονται από ζώα · σχεδόν όλες οι πλαστικές σακούλες περιλαμβάνουν ουσίες από ζώα κ.λπ.). Πρώτα, κάντε λίγη έρευνα²² και παρουσιάστε τα αποτελέσματα (όπως ειπώθηκαν πριν πράγματα όπως πλαστικές σακούλες, πράγματα που είναι χρωματισμένα με κόκκινο χρώμα, χυμός πορτοκαλιού, βερνίκι, ζάχαρη, μαλακτικό υφασμάτων που χρησιμοποιούμε για το πλύσιμο των ρούχων μας κ.λπ.) μπορεί να περιλαμβάνονται στη λίστα. Γράψτε τις προτάσεις στον πίνακα και προχωρήστε στο επόμενο βήμα.

Βήμα 3: Διανείμετε post-it ή εύκολα αφαιρούμενα αυτοκόλλητα σε μαθητές (κατά προτίμηση με το ίδιο χρώμα). Μπορούν να σχηματίσουν ομάδες των 4 ή 5. Κάθε ομάδα έχει στη συνέχεια 15 δευτερόλεπτα για να χρησιμοποιήσει αυτά τα αυτοκόλλητα και να τα κολλήσει στα πράγματα που περιλαμβάνονται στη λίστα. Μόλις το ένα γκρουπ τελειώσει, το άλλο ξεκινά. Αυτό το μέρος της δραστηριότητας τελειώνει όταν όλες οι ομάδες εξαντλήθηκαν για να επιστημάνουν. Στη συνέχεια, μπορείτε να συνεχίσετε στο επόμενο, τελευταίο βήμα.

Βήμα 4: Ζητήστε από τους μαθητές να καθίσουν όπου αισθάνονται πιο άνετα στην τάξη. Έπειτα έχουν 30 δευτερόλεπτα για να παρατηρήσουν ακριβώς πώς φαίνεται η τάξη με όλα τα αυτοκόλλητα.

5. Φροντίδα και συντροφικότητα Ένας φροντιστικός σύντροφος

Βήμα 1: Στην αρχή ζητήστε από τους μαθητές σας να σκεφτούν το ζώο που άκουσαν πρώτο σήμερα το πρωί στο δρόμο τους στο σχολείο. Τι είπε το ζώο; Τι θα μπορούσε να τους πει αν μπορούσε να μιλήσει; Ποιο ήταν το πρώτο ζώο που είδαν σήμερα το πρωί; Πώς έμοιαζε; Και ίσως, ποιο ήταν το πρώτο ζώο που ένιωσαν (π.χ. χάιδεμα) σήμερα το πρωί;

Βήμα 2: Συζητήστε με τους μαθητές με ποιο τρόπο τα ζώα είναι σύντροφοί μας; Μπορούν μόνο τα κατοικίδια ζώα να είναι σύντροφοι μας ή αλληλεπιδρούμε επίσης με τα άγρια ζώα; Με ποιον τρόπο;

²² Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε και τους συνδέσμους: <https://www.businessinsider.com/15-surprising-things-that-contain-animal-products-2014-3>; <https://www.treehugger.com/green-food/9-everyday-products-you-didnt-know-had-animal-ingredients.html>

Αλληλεπιδρούμε μαζί τους (αυτό μπορεί να είναι με οποιονδήποτε τρόπο ή σχήμα, π.χ. αίσθημα διασκέδασης όταν βλέπουμε έναν σκίουρο να κρέμεται κάτω και να αιωρείται σε ένα λεπτό κλαδί στο δέντρο στον κήπο μας ή στο πάρκο);

Βήμα 3: Μετά την παραπάνω δραστηριότητα διαλόγου, εσείς και οι μαθητές σας θα πρέπει να αποφασίσετε μαζί για ένα κοινό έργο «Φροντιστικός σύντροφος» που θα περιλαμβάνει αλληλεπίδραση μεταξύ ζώων και ανθρώπων. Υπάρχουν πολλές πιθανές ιδέες που μπορείτε να ακολουθήσετε (διαμορφώστε πιο απλές και πιο περίτεχνες), π.χ. η οικοδόμηση σταθμών τροφής για ζώα και στη συνέχεια η παρατήρησή τους από απόσταση, οργάνωση επισκέψεων στο τοπικό καταφύγιο ζώων και παροχή παρέας για ζώα εκεί ή εθελοντική συμμετοχή στις δραστηριότητές τους, διοργανώνοντας μια ημέρα κατοικίδιων ζώων σε έναν κοντινό χώρο φροντίδας για ηλικιωμένους όπου θα οργανώσετε μια συνάντηση για να περάσουν χρόνο με κατοικίδια ζώα κ.λπ. (Βεβαιωθείτε ότι ακολουθείτε όλους τους κανονισμούς και έχετε κατά νου την ευημερία των ζώων και επίσης τις δυνατότητες εφαρμογής) Κάντε το αυτό μέρος των τακτικών σχολικών δραστηριοτήτων σας και εδραιώστε το σαν παράδοση.

Πηγές και περαιτέρω βιβλιογραφία:

Bentham, Jeremy. 1989. A Utilitarian View. In: T. Regan and P. Singer (eds), *Animal Rights and Human Obligations*, Englewood Cliffs: Prentice Hall, pp. 25–26.

Cavalieri, Paola and Singer, Peter (eds.). 1993. *The Great Ape Project. Equality beyond Humanity*. New York: St. Martin's Griffin

Cavalieri, Paola. 2001. *The Animal Question. Why Nonhuman Animals Deserve Human Rights*. New York: Oxford University Press.

Coetzee, J.M. 1999. *The Lives of Animals*. Princeton, NJ: Princeton University Press. Available also here: <https://tannerlectures.utah.edu/documents/a-to-z/c/Coetzee99.pdf>

Diamond, Cora. 1991. Eating Meat and Eating People. In: C. Diamond, *The Realistic Spirit. Wittgenstein, Philosophy, and the Mind*. Cambridge, MA: MIT Press, pp. 319–334.

Diamond, Cora. 2008. The Difficulty of Reality and the Difficulty of Philosophy. In: S. Cavell et al., *Philosophy and Animal Life*, New York: Columbia University Press, pp. 43–89.

Engel, Mylan jr. and Jenni, Kathie. 2010. *The Philosophy of Animal Rights*. Brooklyn: Lantern Books.

Francione, Gary L. 2009. *Animals as Persons: Essays on the Abolition of Animal Exploitation*. New York: Columbia University Press.

Francione, Gary L. 2010. *The Animal Rights Debate: Abolition or Regulation*. New York: Columbia University Press.

Mason, Jim and Singer, Peter. 2006. *The Ethics of What We Eat. Why Our Food Choices Matter*. Emmaus, PA: Rodale.

Midgley, Mary. 1983. *Animals and Why They Matter*. Athens: University of Georgia Press.

Nagel, Thomas. 1974. What Is it Like to Be a Bat? *Philosophical Review* 83(4): 435–450.

Regan, Tom. 1989. Ill-Gotten Gains. In: G. Langley (ed.) *Animal Experimentation: The Consensus Changes*. London: Macmillan Press, pp. 19–41.

Regan, Tom. 2004. *The Case for Animal Rights*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Salt, Henry. 1892. *Animals' Rights: Considered in Relation to Social Progress*. London: George Bell & Sons.

Singer, Peter (ed.). 2006. *In Defense of Animals. The Second Wave*. Malden, MA: Blackwell.

Singer, Peter. 2009. *Animal Liberation (Updated ed.)*. New York: Harper Collins.

Singer, Peter. 2011. *Practical Ethics, 3rd Edition*, Cambridge: Cambridge University Press.

Strahovnik, Vojko. 2013. The Difficulty of Animal Question. *Poligrafi*, vol. 18, no. 69/70, pp. 135-158.